

Søren Kierkegaard: Eräänlainen kiusaus | Maailmankirjat

Jani Vanhala

ERÄÄNLAINEN EPÄTIETEELLINEN NARAHDUS

Harvemmin käy niin, että joutuu narisemaan kirjasta, jonka sisältö on täyttä timanttia. *Eräänlaisen kiusauksen* lukemisesta jää kuitenkin käteen lähinnä kysymys siitä, mihin tällaista fragmenttikokoelmaa oikein tarvitaan.

Teoksen olemassaolon ongelma ilmenee jo sen esipuheesta, jossa Torsti Lehtinen sanoo, että "Olli Hyvärinen on koonnut tämän ajattelijanoppaan lauseet Søren Kierkegaardin pääteoksesta *Päättävästä epätieteellisestä jälkikirjoituksesta*, jonka olen aikoinani suomentanut." Jos teos, josta napsaistut fragmentit on jo suomennettu ja saatavissa, mitä mieltä on enää julkaista erikseen siitä valikoituja osioita. Ja edelleen, jos lukija haluaa tutustua kyseisiin ajatuksiin, miksi hän lähestyisi niitä juuri tällaisessa, fragmentaarisessa muodossa, eikä hommaisi käsiinsä suoraan *Päättävää epätieteellistä jälkikirjoitusta*?

Vastaus saattaa piillä konkretiassa. Esim. siinä valintatilanteessa, kun potentiaalinen ostaja seisoo kirjankaupassa hyllyn edessä, ja vertailee *Eräänlaista kiusausta Päättävään epätieteelliseen jälkikirjoitukseen*. Edellinen on noin sentin paksuinen, löyhään ladottu teos, joka sopii hyvin vaikkapa farkkujen takataskuun. Jälkimmäinen vaikuttaa puolestaan pelottavalta, sillä sen tiiliskivimäinen olemus muistuttaa kaikista niistä filosofian klassikoista, joiden lukeminen on aloitettu alttiilla ja hurskaalla mielellä, mutta jotka ovat johtaneet vain mäsennukseen ja alemmuudentunteeseen.

Itselleen rehellinen ihminen myöntää tällaisessa tilanteessa itsessään orastavan perussuomalaisuuden, ja nappaa käteensä ohuemman kirjan. Ei siksi, että hän todennäköisesti ikänä lukisi saati ymmärtäisi sitäkään, vaan siksi, että lyhyemmän kirjan lukemattomuuden syyksi voi helpommin sanoa kiireen, kun paksumman kohdalla yleiset käyttäytymissäännöt taasen vaativat puhumaan myös jotain kirjan oletetusta sisällöstä. Onhan paksun kirjan omistaminen sentään potentiaalinen merkki intellektuaalisista taipumuksista.

Syy narinaan ei kuitenkaan pohjautu Kierkegaardin ajattelun kokonaisuuden rikkoutumiseen. Kierkegaardin ajattelu on luonteeltaan sen verran poukkoilevaa ja yksittäisiin ilmiöihin pureutuvaa, että sitä voi aivan perustellusti lähestyä myös pilkkoen sitä eri teemoihin. Nyt käsillä olevassa kirjallisuuden ja estetiikan tapauksessa ongelma on lähinnä se, että valikoitujen fragmenttien kokoelma voisi olla myös paljon kattavammin toteutettu ja tarkemmin kohdistettu.

Kokoelman ei olisi tarvinnut rajoittua vain *Päättävään epätieteelliseen jälkikirjoitukseen*, vaan koska Kierkegaardia on suomennettu jo entuudestaan runsaasti, se olisi voinut kattaa myös esim. *Viettelijän päiväkirjan*, *Mozart-esseet* ja vaikkapa *Pelon ja vavistuksen*. Näin Kierkegaardin projektin laajuus ja konkreettisuus olisivat nousseet paremmin esille.

Esimerkiksi *Pelosta ja vävistä* löytyvät ajatukset ”runollisesta ristiriidasta”, ”demonisuudesta” ja ”jumaluudesta” olisivat ansainneet tulla esille. Ne kun edustavat sellaisia konkreettiseen elämään kuuluvia esteettisiä, suhteessa-olemisen muotoja, jotka olisivat nykyään unohtuneisuutensa tähden melko tuoreita. Samoin *Mozart-esseisiin* sisältyvät, klassisuuteen liittyvät huomiot olisivat olleet hyvä lisä käsillä olevassa kokoelmassa. Ne näet selvittävät oleellisella tavalla sitä, miten Kierkegaardin ajattelussa kullakin asialla tai suuntautumisella on omanlaisensa täyttymyksen kohde, joka myös tietyllä tavalla yksilöi sen.

Yhdessä nämä, ja muut mainitsematta jäävät piirteet, avaavat ihmisen esteettisen olemisen tavalla, joka ylittää systematisoinnin mahdollisuudet, ja paljastaa samalla jotain hyvin olennaista niistä syistä, joiden tähden ihminen alun perin suuntautuu taiteellisia ja esteettisiä asioita kohden.

Eksistentiaalisen ajattelumallin vahvuus, varsinkin ennen kuin eksistentiaalisuus nousi ohjelmalliseksi filosofiaksi, on näet ollut aina piillyt sen kyvyssä liikkua ihmisen koko olemisen piirissä, kaihtamatta myöskään sen ristiriitaisia, outoja ja selittämättömiä piirteitä. Käytännön esimerkiksi sopii vaikkapa Dostojevski, jonka kirjoitusten polyfoniassa konkretisoituu sama tendenssi, joka on sirpaloituneena Kierkegaardin ajattelussa.

Kierkegaard ei muodosta systeemiä. Hän kirjoittaa usein monilla äänillä puhuen lopulta itsensä pussiin. Mutta yllättäen juuri tässä on hänen vahvuutensa. Ajattelu, joka on liian johdonmukaista, tekee itsensä ajan myötä tarpeettomaksi. Se ei kuvasta enää mitään mikä on totta ja pakottavaa, vaan ilmaisee ainoastaan tyhjän muodon, jolla ei ole kykyä koskettaa, vaikka se ehkä onkin konkretiaan sitoutunutta.

Intohimottomassa maailmasuhteessa tämä kuitenkin riittää, koska siinä ei suuntauduta kohti mitään oleellista ratkaisua, vaan ihanteena on saavutettujen etujen säilytys. Tällainen eksistenssi muodostuu väistämättä absurdiksi draamaksi. Se on näyteltyä elämää, joka on luonteeltaan toisteista ja josta puuttuu aito kosketus ilmiöihin. Esimerkiksi tällaisesta eksistenssistä kelpaa vaikkapa Tuomas Kyrön Mielensäpahoittaja. Hänellä on elämässään paljon pohtimisen aiheita, mutta me emme pysty hyvällä tahdollakaan näkemään niissä mitään merkityksellisyyttä.

Hahmon koomisuus selittyy juuri Kierkegaardin kuvaamalla eksistentiaalisella ristiriidalla, jonka voisi ehkä ilmaista parhaiten Baudelairen sanoin. Mielensäpahoittaja on hahmo, joka jauhaa kirkkain silmin täysin yhdentekevistä asioista. Hänessä tiivistyy näköalattomuus, joka johtaa konemaisiin ratkaisuihin, jotka kuitenkin esitetään persoonallisina. Näissä ratkaisuissa on Samuel Beckettin *Godot'n* hahmoille ominaista tragikoomisen groteskia sentimentaalisuutta, totunnaisuuteen pohjaavaa dramatiikkaa ja suurten tunteiden kokemista, joka leimahtaa kuin hiillos, jos siihen puhalttaa, mutta hiipuu oitis ilman tarjottua ärsykettä.

Eksistentiaalisen ajattelun kohde, siis se, miten ihmisen elämä koskettaa häntä itseään, on aina luonteeltaan ristiriitainen asia. Siihen kuuluu myös edellä kuvattu falskius, sekä tämän falskiuden falski pahoittelu. Siihen kuuluu niin reflektoinnin loputtomuuden sairaaloisuus kuin myös välittömyyden ja inspiraation mysteerit. Siksi siihen pätee pitkälti samat kipuilut kuin myös *Eräänlaisessa kiusauksessa* käsillä oleviin kirjoittamisen ja ajattelun tee-

moihin.

Jokainen vakavasti kirjoittautumiseen suhtautuva ihminen joutuu kohtaamaan kysymyksen siitä, miksi hän näkee tarpeelliseksi vakavoitua sellaisen asian kuin kirjoittamisen tähden. Kysymystä ei voi kuitenkaan paeta humorismin, sillä tällöin jokin ihmisen olemuksessa asettaa kysymyksen siitä, eikö ole mitään, joka olisi vakavoitumisen arvoista.

Vastaus ei voi pohjimmiltaan piillä ulkoisissa tavoitteissa, sillä kirjoittamaan ajava voima nousee ihmisen sisäisyydestä, joka ei saa pohjimmiltaan tyydytystä ulkoisista tavoitteista. Se on kuin Jaakobin paini suoritettuna omaa itseään vastaan. Kierkegaardille tyypilliset vakavuuden ja huumorin yhteenkietoutumat nousevat juuri tästä jännitteisestä sisäisestä tilanteesta, jonka kaksoisvalossa tilanne vaikuttaa pysyvästi ratkaisemattomalta.

Søren Kierkegaard: *Eräänlainen kiusaus*. Søren Kierkegaardin ajatuksia luovuudesta. Toimittaneet Olli Hyvärinen ja Torsti Lehtinen. Suomentanut Torsti Lehtinen. Savukeidas 2011